

УДК 339.52

Кальченко Т. В., Остапюк А. О.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КРАЇНОВИХ ІНТЕРЕСІВ НА ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ АТЛАСІ СВІТУ

Анотація. Досліджуються проблеми формування стратегічних країнових інтересів в умовах моделювання геоeкономічного атласу світу, можливих його інтерпретацій та варіантів картографії. Визначаються геоeкономічні інтереси країн світу на геоeкономічному атласі світу, вирішення окремих стратегічних завдань на етапі його конструювання, а також побудова моделі геоeкономічного атласу.

Ключові слова: геоeкономіка, лімологія, транскордонність, геоeкономічний атлас, інтереси, карти геоeкономічного атласу, моделі геоeкономічного атласу, геоeкономічна стратегія.

Кальченко Т. В., Остапюк А. О.

ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ СТРАНОВЫХ ИНТЕРЕСОВ НА ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОМ АТЛАСЕ МИРА

Аннотация. Исследуются проблемы формирования стратегических страновых интересов в условиях моделирования геоeкономического атласа мира, возможных его интерпретаций и вариантов картографии. Определяются геоeкономические интересы стран мира на геоeкономическом атласе

мира, решения отдельных стратегических задач на этапе его конструирования, а также построение модели геоэкономического атласа.

Ключевые слова: геоэкономика, лимология, трансграничность, геоэкономический атлас, интересы, карты геоэкономического атласа, модели геоэкономического атласа, геоэкономическая стратегия.

Kal'chenko T. V., Ostapyuk A. A.

PROBLEMS OF DEFINITION OF COUNTRY STRATEGIC INTERESTS ON GEOECONOMIC WORLD ATLAS

Annotation. Problems of shaping of strategic countries interests in conditions of geoeconomic atlas modeling, its would be options of interpretation have been studied. The geo-economic interests of the world in geo atlas of the world are determined, addressing specific strategic objectives during its construction, as well as building a model of geo-economic atlas.

Key words: geoeconomics, limology, transfrontierness, geoeconomic atlas, interests, maps of geoeconomic atlas, models of geoeconomic atlas, geoeconomic strategy.

Постановка проблеми. На сьогодні як ніколи нагальною постає проблема визначення гео-економічних інтересів в системі поглиблення глобальної взаємозалежності і внутрішньо-зовнішніх конфліктів і суперечностей. Розмежування і класифікація інтересів за цивілізаційними пріоритетами, сферою географічного охоплення, видами діяльності, формами захисту тощо відходить на другий план в умовах формування гео-економічного простору. Ключовими аспектами сучасної гео-економічної панорами фахівці виділяють:

- 1) нівелювання кордонів між внутрішньою і зовнішньою діяльністю, внутрішньою і зовнішньою політикою держав в процесі глобалізації;
- 2) активний розвиток процесів економізації політики;
- 3) динамічне функціонування світової господарчої системи, що формує економічний «регламент» як сукупність правил функціонування національних економік;
- 4) поєднання типів (моделей) зовнішньоекономічних зв'язків національної економіки з зовнішнім світом, що впливають на формування цілісної глобальної системи.

Аналіз останніх досліджень. Питанням гео-економіки та геополітики, освоєнню світового економічного простору та моделюванню кризів у світовій економіці присвячені праці російських авторів: А. А. Акаєва, А. В. Коротаєва, Г. І. Милінецького [1], Е. Г. Кочеткова [2], І. Панаріна [3], І. П. Черної [4]. Серед українських можна виділити таких вчених, як В. А. Дергачева [5], Т. В. Кальченко [6], серед зарубіжних – Ф. Моро-Дефарж [7] та ін.

Метою статті є визначення гео-економічних інтересів країн світу на гео-економічному атласі світу, вирішення окремих стратегічних завдань на етапі його конструювання, а також побудова гео-економічного атласу.

Виклад основного матеріалу. В таких умовах чітке визначення блоку гео-економічних інтересів держави є ключовим задля забезпечення:

- теоретико-методологічних засад формування гео-економічної стратегії держави;
- створення практико орієнтованого комплексу методів вирішення гео-економічних проблем (тактичний інструментарій);
- формування гео-економічного мислення (підготовка і перепідготовка спеціалістів, що працюють в сфері зовнішньоекономічної діяльності).

Зміст даних проблем розкривається наявними або уявляємими гео-економічними інтересами держави, які можна сформулювати так:

- «вбудовування» у глобальну систему, виходячи не з поточної кон'юнктури, а враховуючи майбутні її динамічні тренди;
- цілеспрямоване створення сприятливих гео-економічних ситуацій з використанням широкого арсеналу засобів стратегічного маневрування;
- формування вмінь управляти формою інтеграційних союзів, їх гнучким переливом з одного стану в інший, створювати нові альянси, використовувати різноманітні форми економічної взаємодії;
- навчання технології ведення конкурентної боротьби, її стратегічним методам.

Принциповою умовою реалізації таких інтересів та їх позитивного впливу на розробку ефективної гео-економічної стратегії держави є виявлення закономірностей трансформації національної економіки, які впливають на формування цілісної системи її взаємодії з глобальною економікою, на її характер. В межах такого підходу гео-економічна стратегія держави повинна враховувати три взаємозалежні елементи: закономірності розвитку національного економічного комплексу, специфічні особливості національної доктрини та характеристики глобальної системи.

При цьому слід також враховувати істотні корективи в лімології (науки про кордони), коли на зміну геополітичним кордонам приходять кордони гео економічні. Поряд з цим відкриваються і інші рухомі кордони (цивілізаційні, культурологічні, демографічні, інноваційні тощо). Все це в комплексі створює дуже складну мережу регіонального подрібнення, де кордони не співпадають, а пересікаються. Наприклад, транскордонність є характерною ознакою глобальної економіки: у відтворювальній сфері – поява блукаючих інтернаціоналізованих відтворювальних ядер, що перетворюють деякі країни на «країни-системи», що включають до власного складу величезні «чужі» господарчі зони (території); у фінансовій сфері – потужні транскордонні фінансові потоки; в інформаційній – світова комп'ютерна мережа з великою швидкістю передавання інформації; у правовій сфері – відмова від норм міжнародного права на користь корпоративного права; у військовій сфері – орієнтація військової компоненти не стільки на захист суверенних кордонів, скільки на захист економічних кордонів «країн-систем», зовнішніх гео економічних плацдармів.

Аналіз сучасних концепцій лімології свідчить про значну увагу дослідників до комунікативної функції кордонів, що з часом тільки посилюється і здобуває вираз у зміні оцінки пріоритетів і проблем розвитку регіонів, а також ролі органів влади і управління різних рівнів у їх вирішенні. Таке розуміння кордонів як зони впливу, тяготіння, обслуговування має і гео економічне підгрунтя. При цьому слід враховувати, що в сучасний період розвиток національних (формальних) і гео економічних (неформальних, рухливих) кордонів є взаємопов'язаним. Бар'єрність формальних кордонів стримує динаміку неформальних, наприклад завдяки обмеженням для іноземних інвесторів. Навпаки, контактність формальних кордонів завдяки конкурентоспроможності дозволяє економічним агентам ефективніше здійснювати експансію на ринки країн партнерів, розширювати зони збуту товарів та послуг, конструювати економічну стратегію компаній і банків з урахуванням потенціала зарубіжних ринків.

Контактність кордонів є необхідною умовою для формування гео економічних інтересів. При цьому загальною закономірністю є пряма залежність контактності кордонів від рівня розвитку країн-партнерів, їх цивілізаційної близькості, тожності національних економічних і правових систем. Високий ступінь контактності кордонів є запорукою формування великих ринкових просторів і зниження бар'єрності їх державних кордонів.

На основі аналізу форм прояву контактності і бар'єрності можна виділити 4 типи кордонів:

- 1) кордони, що відчужують, які є характерними для закритих систем, де економіка є підпорядкованою військовим цілям, а зовнішні обміни є мінімальними;
- 2) напівпрозорі кордони, для яких є характерною часткова асиметрична прозорість, оскільки економічна взаємодія відбувається на міждержавному рівні;
- 3) кордони, що з'єднуються – є відкритими кордонами у вигляді зони інновацій;
- 4) інтеграційні кордони – виникають на завершальному етапі формування єдиного простору, наприклад, транскордонних регіонів.

Під час характеристики гео економічних кордонів як зон впливу і економічної влади слід враховувати, що вони можуть виконувати різноманітні функції в процесі формування та розвитку гео економічного простору. Наприклад, з урахуванням гео економічних і гео фінансових закономірностей розвитку сучасних країн та регіонів світу можна виділити такі критерії класифікації кордонів:

- розмежування між сферами діяльності;
- об'ємні конфігурації як вичленування об'ємних підпросторів з глобального простору (гео фінансового, гео інформаційного, геостратегічного, гео економічного);
- транскордонність як структурне членування, що пов'язано з поняттям «розмивання кордонів», тобто їх змінністю і здатності до розширення у різноманітних вимірах;
- співвідношення кордонів, що обумовлюється інтенсивністю гео фінансів;
- розмежування наднаціональних і національних систем, що одночасно здобуває прояв, в тому числі в діяльності інтернаціоналізованих виробничих систем.

Класифікацію гео економічних кордонів слід доповнити типами просторів-кордонів, що фіксують певні образи територій:

- *фронтір* – поняття, що є характерним для епохи освоєння земельних просторів на Заході;
- *буфер* – простір між країнами, що є втягненими у військовий конфлікт;
- *лімітроф* – проміжний простір, міжцивілізаційний пояс.

Завдання лімології, таким чином, зводиться до побудови гео економічного атласу – багаторівневої, високо рушійної міждержавної системи, що дозволяє на засадах володіння передовими інтелектуальними, інформаційними та комунікаційними можливостями швидко адаптуватися до її вимог, а також інтегруватися до її складу. Гео економічний атлас пропонується розглядати в якості інтерпретації глобального простору в об'ємній формі, що є зручним задля стратегічного оперування, прийняття стратегічних рішень.

Геоелекономічний атлас являє собою багатощарову об'ємну композицію – своєрідне інформаційне поле, на якому функціонують національні економіки з власними інтересами, контурами стратегічних альянсів, системою інтеграційних пріоритетів. Тому перехід до геоелекономічної стратегії з використанням геоелекономічного атласу супроводжується переходом від оперування тільки геополітичними категоріями до новітньої доктрини всебічного просторового охоплення. Створення геоелекономічного атласу повинно спирати-

ся на достовірну інформативну базу, на опрацьовані методики ситуативного стратегічного комбінування даних, на постановку і вирішення різноманітних стратегічних завдань, розробку типових ситуативних стратегічних варіантів (комбінацій), формування високих геоелекономічних технологій.

Процес створення геоелекономічного атласу може мати певну послідовність, що враховує вирішення окремих стратегічних завдань на кожному етапі його конструювання (табл. 1).

Таблиця 1.

Процес створення геоелекономічного атласу*.

Етап	Зміст етапу
Попередній	Розробка технічного завдання на створення електронної версії геоелекономічного атласу, в тому числі його національної частини. Формування ідеології національного атласу, його теоретичного ядра і структури.
Збір інформації	Інформаційне наповнення геоелекономічного атласу. Вироблення системи агрегованих показників, обґрунтування використання інформаційних технологій.
Моделювання	Створення картографічних, логічних і математичних моделей, що забезпечують стратегічне оперування.
Прийняття рішень	Оперування за допомогою атласу світу з використанням високих геоелекономічних технологій. Відпрацювання набору стратегічних рішень, перевірка різноманітних ситуативних варіантів.
Підготовка кадрів	Формування методологічної і методичної бази для програм підготовки спеціалістів високого компетентнісного рівня.

*Таблиця складена авторами.

Найбільш прийнятною й реалістичною формою геополітичного атласу може бути його багаторівнева інтерпретація, що представляється набором (пакедом) розташованих одна за іншою карт. При цьому ці карти віддзеркалюють основні блоки країнових стратегічних інтересів. *Карти геополітичного атласу* являють собою предметні «зрізи» геоелекономічного простору, що відображають основні сфери, рівні, інтереси світової системи (економіко-фінансові, організаційно-стратегічні, цивілізаційні тощо).

Зазвичай до таких карт відносять

- *політичну карту світу*, що є тим «історичним полем», де проглядаються реальні та гіпотетичні осі, центри впливу, полюси і т. ін., розігруються геополітичні ситуації з вплетанням військової компоненти, геополітичні експансіоністські устремління, що провокують конфлікти не тільки регіонального, але і глобального масштабу;
- *організаційно-економічну карту*, що є простором для нанесень кордонів взаємодії наднаціональних структур;
- *карту видів діяльності (геоекономічний регіоналізм)*, яка є пов'язаною з подрібненням геоелекономічного простору в залежності від спеціалізації тих чи інших регіонів на певних видах продукції, що склалася;
- *геофінансову карту*, що відображає формування особливих потоків у геоелекономічному

просторі, в тому числі і віртуальних, які практично відірвалися від відтворювальних систем, що були раніше органічно пов'язаними з ними;

- *митну карту*, що є однією з складових частин геоелекономічного атласу світу, що відображає інтерпретацію митної діяльності (систему державних митних установ); на ній є наочно представленою розстановка митних переходів (служб, пунктів) як в традиційній системі міждержавного розподілу праці, так і в нових глобальних (геоекономічних і геофінансових) координатах, що визначаються міжконтинентним (міжфінансовим) розподілом праці, появою на світовій карті економічних кордонів, які не співпадають з державними;
- *військово-стратегічну карту*; у своїй новітній ролі військова компонента виступає в якості захисту блукаючих інтернаціоналізованих відтворювальних ядер; її вектор (ареал) змінюється вслід за зміною геоелекономічної конфігурації національних інтересів;
- *товарно-вартісну карту*; на ній інтернаціоналізація втілюється в експортно-імпортних операціях, що опосередковують всю систему геоелекономічного подрібнення світового простору, в межах якого переплелися різноманітні форми розподілу праці; тут світовий ринок виступає у складному багатоярусному вигляді; на його різних поверхах (ярусах) форму-

- ється власна кон'юнктура: від стратегічної (стратегічний поверх товарного обертання) до традиційної (традиційний поверх з його чутливою повсякденною ринковою кон'юнктурою);
- *договірну карту*, що відображає стимули і мотивації до формування наднаціонального шару організаційних структур (потоків, рівнів), що є відмінним від національного і закріплюється у глобальних нормативно-правових домовленостях, меморандумах; в той же час на цій карті відображаються гострі суперечності, які є пов'язаними з колізіями національних норм з міжнародними; за мірою ж становлення держав в якості глобальних підприємців, процес глобального правового регулювання відіграє все більшу роль;
 - *ресурсну (сировинну) карту*; сучасна модель споживання ресурсів у багатьох аспектах визначає темпи і спрямованість глобального розвитку; вичерпаність природних ресурсів, гонитва за світовим прибутком, манія розвитку, що диктуються мілітаристським, геополітичним менталітетом і мисленням, лежать в основі нераціонального використання інтелектуальних, фінансових, трудових та інших ресурсів; все це є характерним для техногенної фази сучасного розвитку – постіндустріалізму; геоэкономика висвітлює нову роль ресурсів у світових відтворювальних циклах; країни, що володіють тими чи іншими ресурсами, повинні стати визнаними учасниками світових ІВЯ, тобто тими, що беруть участь на законних засадах у формуванні і перерозподілі світового доходу, що реалізується в межах

ІВЯ; ось чому на ресурсній карті геоэкономичного атласу наносяться контури сировинних, енергетичних, людських ресурсів, що були задіяними у глобальних відтворювальних процесах;

- *екологічну карту*, що дозволяє передбачати зародження осередків екологічних катастроф, влітаючи екологічну компоненту до національних доктрин розвитку; ареали таких зон повинні бути нанесеними на господарчу карту світу, на яку слід звертати увагу в процесі прийняття довготермінових стратегічних рішень;
- *етноэкономичну карту*, що є покликаною відображати поступове формування новітніх утворень – етноэкономичних систем, що чітко проявляють себе в якості особливих зон; ці зони здобувають характерного виразу на фоні цивілізаційного ареалу, де відбувається бурхливий розвиток постіндустріальної моделі з її найвищою техногенною фазою; на фоні такого процесу чіткими контурами виступає ареал етнонаціональних систем, що апріорі чинять спротив постіндустріальній трансформації і зберігають цінності, що є відмінними від західних цінностей постіндустріалізму.

З нашої точки зору, побудова геоэкономичного атласу світу і накладання на нього специфічних зон країнових інтересів дозволить суттєво спростити завдання стратегічного планування. Хоча, звичайно, використання моделі геоэкономичного атласу не позбавлене недоліків, що можуть бути інтерпретованими наступним чином (табл. 2).

Таблица 2.

Недоліки моделі геоэкономичного атласу*.

Недоліки моделі геоэкономичного атласу	
Обмеження створення геоэкономичного атласу	Обмеження використання геоэкономичного атласу
Високі витрати інформаційного пошуку, селекції та обробки. Термінологічна неоднозначність. Дискусійність набору карт.	Проблема підготовки кадрів. Інформаційні загрози (якість, повнота, достовірність). Проблеми інтерпретації інформації.

*Таблиця складена авторами.

Висновки. Геоэкономичний атлас світу виступає в якості концептуально-логістичної узагальненої моделі глобальної системи, що дозволяє охопити і проаналізувати у реальному часі усю рухому картину світового ринку. Прийняття стратегічних рішень з використанням геоэкономичного атласу передбачає «векторне пронизування (накладення) «карт», що дає можливість комплексно реагувати в геоэкономичній системі, а отже, провадити активну, наступальну глобальну стратегію, що відрізняється від пасивної, торговельно-посередницької доктрини і стратегії, що визначається лише очікуванням сприятливою кон'юнктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прогноз и моделирование кризисов в мировой экономике / отв. ред. А. А. Акаев, А. В. Коротаев, Г. И. Малинецкий. – М. : ЛКИ/URSS, 2010. – 167 с.
2. Кочетков Э. Г. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства : учебник для вузов / Э. Г. Кочетков. – М. : Норма, 2006. – 528 с.
3. Панарин И. Информационная война и геополитика / И. Панарин. – М. : Поколение, 2006. – 273 с.
4. Черная И. П. Геоэкономика : учебное пособие / И. П. Черная. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2012. – 248 с.
5. Дергачев В. А. Геоэкономика (современная геополитика) : учебник для вузов / В. А. Дергачев. – К. : ВИРА-Р, 2002. – 345 с.

6. Кальченко Т. В. Глобальна економіка / Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2009. – 364 с.
7. Моро-Дефарж Ф. Введение в геополитику / Ф. Моро-Дефарж. – М. : Кокнорд, 1996. – 467 с.